

DE GESCHIEDENIS VAN DE VYT-BORLUUTFUNDA-TIE EN HET LAM GODS (Vervolg)

1847 (vóór). C. Carton (285) heeft te Gent tegen een gevel van een huis een borstbeeld gezien van Jan van Eyck, die volgens de schrijver daar zou gewoond hebben (cfr. 1828). Hij vermeldt echter de straat niet. Inmiddels (1847) werd er verder onderhandeld om de panelen van Adam en Eva te verwerven (noot 170).

1849. In de historische stoet der Graven van Vlaanderen te Gent stonden 3 prominente figuren op de troon van de wagen van de schilderkunst : Hubert, Jan en Isabella van Eyck. Op een zijvlak van de troon was de Godde-Almachtige-figuur van het Gentse retabel afgebeeld. De ontwerper van deze wagen was Felix De Vigne (286).

1856, augustus 16-december 7. Uit het verslag van de Koninklijke Commissie voor Monumenten aan de Minister van Binnenlandse Zaken blijkt dat de 6 te Gent bewaarde panelen in slechte toestand verkeren (noot 6b). Om die reden verzocht een lokale commissie aan de autoriteiten in 1857 om de panelen te laten restaureren.

1858, januari 29. De restaurateur A. Carbonelle bood aan de Koninklijke Commissie zijn diensten aan en maakte een gedetailleerd rapport van de toestand van de Gentse panelen (noot 6b). Doch de overheid liet op 18 maart een rapport opmaken van de toestand; dit rapport werd op 12 april overgemaakt aan de Gentse magistraat. Op 25 maart werd er een uitgebreid rapport opgemaakt. Hetzelfde jaar nog werd op 2 november de restaurateur Donselaer betaald voor de restauratie van de Adam- en Evapanelen (noot 224).

1859. De overige Gentse panelen werden tussen 3 mei en 9 juni eveneens gerestaureerd door Donselaer. Op 9 juli werden de centrale panelen terug in de Vytkapel geplaatst door de schrijnwerker L. De Craecker en diens zoon. F. Putsys maakte een gordijn om de panelen te beschermen en F. Caerdinael schilderde de ijzeren afsluiting voor de Vytkapel.

1860 (omstreeks). Dhr. F. Van Bost deelde me vriendelijk mee dat in de map met de zichten van Gent uitgegeven door J. Pellizzaro, Zonnestraat 3 te Gent, een litho zat van het volledige retabel getekend door P. Degobert en gegraveerd door H. Borremans.

1861, april 19. Na een langdurig overleg besloot de kerkfabriek de panelen van Adam en Eva te verkopen aan de Belgische staat, die ze toewees aan de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België te Brussel. Om het retabel te vervolledigen kocht de Belgische regering de kopieën van Michiel van Coxie bij de antiquair van Nieuwenhuys voor de prijs van 20.000 fr. (met uitzondering van de Adam- en Evapanelen). Op 12 mei werden de kopieën aan de vier originele panelen bevestigd.

1862. De panelen te Berlijn werden voor de 1ste maal gefotografeerd.

1864, september 5. Koning Leopold I huldigde het standbeeld van Hubert en Jan van Eyck vervaardigd door Leopold Wiener op het marktplein te Maaseik in. Voor de portretten nam hij de 1ste (Hubert) en de 4de ruiter (Jan) van het gestolen paneel als voorbeeld (287). Voor deze gelegenheid maakte Wiener een gedenkpenning (288).

1865. Victor Lagye maakte kopieën naar de Adam- en Evapanelen voor 50.000 fr. Verschillend van de originelen zijn de behaarde aankledingen en het opschrift : "Eva Occidento Obevit (i.p.v. Obfuit)". Deze kopieën (Gent, St.-Baafskathedraal) werden bevestigd aan de kopieën van Coxie (die Van Nieuwenhuys gekocht had voor 10.000 fr. van koning Wiilem II van de Nederlanden).

1867. R. Donselaer reinigde voor 4 fr. het retabel, waarschijnlijk ging het hier om de luiken. Op 15 juli fotografeerde De Laetre de vervolledigde polyptiek. Deze foto's werden gepubliceerd in "Le Journal des Beaux-Arts" op 15 juli 1867 (De foto's worden thans bewaard in het Gents stadsarchief, Atlas Goetghebuer 52 farde 104). Na 11 april 1869 werden de panelen te Gent gefotografeerd door Fierlants (noot 6b). Pas op het einde van 1869 werden de panelen terug in de Vytkapel geplaatst, waar ze opnieuw vernist werden door Donselaer.

1878, augustus 19. Reeds in 1873 had Hendrik Oickerij het ontwerp gemaakt voor het standbeeld van Jan van Eyck. Het werk werd in 1877-8 uitgevoerd in galvanoplastie. Op 19 augustus 1879 werd het door Leopold II ingehuldigd op de Jan van Eyckplaats te Brugge. Het portret is geïnspireerd op het gelaat van de 4de ruiter op het gestolen paneel (289). Voor deze gelegenheid maakte Edouard Dryepondt een gedenkpenning. In hetzelfde jaar plaatste men een Jan van Eyck-beeldje (geïnspireerd op het portret van het gestolen paneel) op een zuil aan de gevel van het provinciaal Paleis te Luik. Het is een sculptuur van Lambert Herman (noot 254). Men nam Jan van Eyck op in de Nation Liègoise.

1880-1884. Voor de 50-jarige viering van het onafhankelijk België besloot de overheid vanaf 1881 tot 1889 om een 20 tal bronzen borstbeelden te laten vervaardigen van beroemde kunstenaars uit het verleden. Louis-Pierre Van Biesbroeck nam als voorbeeld voor zijn Hubert van Eyckbeeld, niet de 1ste ruiter op het gestolen paneel, maar wel de man met de muts met hermelijnrand achteraan in de groep van martelaars op het aanbiddingspaneel, die zijn hoofd wegdraait van het gebeuren (Brussel, Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België). Het beeld van Jan van Eyck werd in 1884 vervaardigd door Egide-Hiacinthe Mélot (Aalst, Stadhuis).

1885 (omstreeks). De nieuwe musea in België werden meestal gestoffeerd met muurdecoraties die taferelen uit de kunstwereld vertolken. In de trapzaal van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen zien we een tafereel voorstellende Rogier van der Weyden in gesprek met Jan van Eyck (van wie het gelaat teruggaat op het zgn. zelfportret van het Gents retabel) (noot 254). Het atelier van Jan van Eyck is ook te zien in een muurschildering in het Brugs stadhuis.

1885-1887. Tijdens de restauratiewerken in het koor van de St.-Baafskathedraal werd de bepleistering in de Vytkapel vernieuwd en het baldakijn werd verwijderd. Het links profiel van de afsluiting werd gerepareerd.

1893, april 5. De directeur van het Kaiser Friedrich Museum te Berlijn richt een brief aan de generale directie, waarin hij verzoekt een oplossing te vinden om de beide beschilderde zijden van de buitenluiken van het Lam Gods te kunnen aanschouwen (noot 6b).

1894, juni 10. Om de Berlijnse zijluiken langs beide zijden te kunnen laten aanschouwen voor de bezoekers, liet men ze vóór 10 juni doorzagen en na 10 juni een parkettering aanbrengen. In een brief van Wilhelm von Bode gedateerd 10 juni wordt medegedeeld dat het bestek van Otto Erdmann (6 juni) voor het doorzagen van de zijluiken bedragende 2063 mark 70 pfening aanvaardbaar lijkt. Nadien werden de panelen verstevigd. Waarschijnlijk werd toen ook de vernis afgenomen en gerestaureerd (?) door Hanser. Nadat het retabel terug vervolledigd werd in 1920, viel het op dat de Berlijnse luiken veel helderder en intiemer van kleur waren. Wij mogen toch de opmerking van Friedländer (noot 9a) niet verwaarlozen, die vermeldt dat de Berlijnse panelen na 1896 niet meer gereinigd werden (290). In hetzelfde jaar werd te Gent een stoet georganiseerd "Gent door de eeuwen heen". Op de wagen van de schilderkunst zaten een 12 tal personages; zij verbeeldden belangrijke personages uit de kunstwereld, o.m. de gebroeders van Eyck en Joos Vyt. Voor deze gelegenheid werd een album

van de historische stoet uitgegeven met o.a. een fotogravure van de "Praalwagen der Vlaamsche schilderschool der XVe eeuw". De gebroeders van Eyck te Gent (Louis Geens/J. Malvaux sc. Gent 1894 nr. 24).

1895, januari 7. De architect S. Mortier, die de restauratie-werken in het transept leidde, herinnerde zich dat hij een grafsteen, die hij omstreeks 1890, na het wegbreken van het noordelijk rococotranseptportaal in de St.-Baafskathedraal ontdekte, wegens zijn archeologische waarde naar de St.-Baafsabdij (Museum voor Stenen voorwerpen) te Gent had doen overbrengen. Overeenstemmend met de beschrijving van Marcus van Vaernewijck werd de grafsteen algemeen erkend als deze van Hubert van Eyck (met uitzondering van Hermann van Duyse). Wat nadien door Weale (noot 2d), Brockwell (noot 93), Lyna (noot 3d), Scheewe (291) wel werd aanvaard, doch zij meenden dat deze grafsteen 16de eeuws was, daar zij vermelden dat de bijhorende cryptekapel in 1533 gesloopt werd. De voorstelling van deze steen sluit nauw aan bij tal van grafstenen in de St.-Baafskathedraal daterende uit die periode (292). Het grafschrift blijkt eveneens uit die periode te stammen (293). Trouwens de 16de eeuwse geschiedschrijver Marcus van Vaernewijck verhaalde dat het zeer moeilijk was het grafschrift op te tekenen. Waarschijnlijk was het grafschrift afgesleten. Indien dit in 16de eeuws oud-nederlands was zou van Vaernewijck er zeker geen problemen mee gehad hebben. Volgens het Epitaphier Gailliard, dat bewaard wordt in het Gentse stadsarchief (f°142) lag de grafsteen in de crypte, waar hij tijdens de werken van 1533 opgegraven werd en in de kruisbeuk der bovenkerk geplaatst werd dicht bij de eerste en de tweede zuil (294). Dit is een verwarring met het epitaaf van Jan van Eyck (cfr. 1562) (noot 181). A. Van Werveke (Annales 1895-6) en V. Fris (Annales 1909) tonen duidelijk aan dat de grafzerk van Hubert onmogelijk in de crypte kon liggen. Trouwens Münzer (cfr. 1495) en de Heere (cfr. 1559) vermelden dat ze het graf voor het Lam Gods hadden gezien en Van Mander, die in de zestiger jaren van de 16de eeuw te Gent verbleef (maar daarvoor waarschijnlijk de Arteveldestad had bezocht daar zijn oom er woonde) vermeldt dat de grafzerk tegen een muur in de Vytkapel stond. Van Vaernewijck had immers op het kerkhof van St.-Jan (Baafs) nog een been van Hubert weten prijken. Volgens Dhanens zou men tijdens het eeuwfeest het graf hebben opengebrouwen (cfr. 1542). Indien we hier alles op een rijtje plaatsen, dan is het goed mogelijk dat de steen op de grond lag (de tekst was bijna weggesleten), doch dat men als commerciële attractie deze had opgelicht om het graf zelf te bewonderen tijdens een bezoek aan het Lam Gods. De steen plaatste men tegen de muur. Volgens Denis (295) is deze sepulture niet van het graf van Hubert, maar van de opdrachtgevers. We merken hier op dat Elisabeth Borluut begraven werd in het Augustijnenklooster en Joos Vyt meer dan waarschijnlijk in het familiegraf in het

Karthuizerklooster te Rooigem. Deze theorie lijkt meer dan aanvaardbaar, was het niet dat Prof. Dr. F. De Smidt mij vriendelijk mededeelde dat het onmogelijk is een graf aan te brengen in de vloer tussen de kapel en de crypte. Mogelijks was het eigenlijke graf zoals dat van Viglius Aytta aangebracht in een kleine ruimte in de dikte van de muur tussen het transept en de grafkapel. Een andere mogelijkheid was dat zoals bij kanunnik Roose het epitaaf in de bovenkerk lag, terwijl het eigenlijke graf in de crypte was. Ontroofd van zijn koperen plaatje tijdens de 2de beeldenstorm had hij een mindere waarde en na 1759 werd hij verwerkt in de rococoportalen in de transeptgevels als bouw materiaal.

1898, maart 8. De panelen te Gent werden geconserveerd (noot 6b).

NOTEN

285. *C. Carton*, Les trois frères van Eyck, in : *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 9, 1857, blz. 271.
286. *E. De Busscher*, Beschryving van den Historischen stoet der Graven van Vlaenderen, Gent 1849, blz. 62; *E. De Busscher*, Description du cortège historique des Comtes de Flandres, Gent 1849; *F. De Vigne-E. De Busscher*, Album du cortège des Comtes de Flandre, personnages et costumes, Gent 1852; *F. De Vigne-E. De Busscher*, Chars cortège des Comtes de Flandre, Gent 1853; *F. De Potter*, Schets eener geschiedenis van den gemeentefeesten in Vlaenderen, in : *Annales de Société royale des Beaux-Arts et Littérature de Gand*, XII, 1869-1872, blz. 41-188.
287. *M. Van Der Dock* Het standbeeld der van Eycken te Maaseik, in : *Programma-boek Van Eyck-week*, Maaseik 1954, blz. 19-20.
288. *F. Alvin*, Leopold Wiener, graveur en médailles et son oeuvre, in : *Revue Belge de numismatique*, 1982, blz. 445, nr. 129.
289. *Gazette van Brugge*, 17 september 1873.
290. *L. Van Puyvelde*, Dans quelle mesure convient-il de nettoyer les tableaux anciens ?, in : *Gand Artistique* 1922, blz. 105-8, 121-124.
291. *Sheewe*, Hubert und Jan van Eyck, Ihre literarische Würdigung bis in 18 Jahrhundert, 1933, blz. 1416.
292. *D. Roggen*, Gentsche beeldhouwkunst der XIVde en XVde eeuw, in : *Gentsche Bijdragen van de Kunstgeschiedenis*, dl. V, 1938, blz. 69 (doc. XIII, 72 (doc. XX)).
293. *N. De Pauw*, Herstelling en uitleg wanneer middelnederlandsch grafscript, 1896, blz. 3.
294. *A. Van Werveke*, Inventaire Archéologique - Fiche nr. 73, De grafzerk van Huybrecht van Eyck, in : *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 11, nr. 6, Gent 1982, blz. 310-312.
295. *V. Denis*, Jean van Eyck, L'Adoration de l'Agneau Mystique, Milaan 1923, blz. 27.

Rudy VAN ELSLANDE
('t Vervolgt)